

Konference RELIK 2020

Ve dnech 5. a 6. listopadu 2020 organizovala Katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky VŠE v Praze již třináctou mezinárodní vědeckou konferenci „Reprodukce lidského kapitálu (vzájemné vazby a souvislosti)“. Vzhledem k epidemii koronaviru konference probíhala pouze online formou. Obsahově navazovala na konference pořádané v rámci dlouhodobého výzkumného projektu 2D06026 „Reprodukce lidského kapitálu“ financovaného MŠMT v rámci Národního programu výzkumu II. Vzhledem k ukončení projektu je však dále organizována pod záštitou Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze v rámci projektu IGA 11/2019. Konference byla podpořena také finančním darem České spořitelny, a. s.

I v letošním roce se konala zvláštní sekce pro mladé, kde vystoupili se svými příspěvky studenti a doktorandi nejenom z FIS VŠE. V letošním roce do programu konference přispěla svými příspěvky řada nových účastníků. Vzrostl zájem prezentujících ze zahraničí, a i přes on-line formu konference se podařilo rozšířit a doplnit nejenom znalosti z oblasti demografie a lidských zdrojů, ale navázat také nové kontakty mezi účastníky.

Konference se účastnilo celkem 104 osob, z toho 57 tvořili zahraniční kolegové. Konference probíhala souběžně po oba dny ve dvou blocích, které byly vytvořeny tak, aby příspěvky vhodně korespondovaly s jednotlivými sekcemi (Demografie a lidské zdroje, Ekonomika a lidské zdroje, Reprodukce lidského kapitálu, Ekonomická demografie, Stárnutí obyvatelstva a jeho důsledky, Regionální demografie, Demografické modely, Jiné). Zvláštní pozornost byla věnována sekci nazvané Mladí vědci, která byla určena pro prezentaci výsledků prací studentů a doktorandů a začínajících vědeckých pracovníků.

Jsm rádi, že se i v tomto koronavirovém roce podařilo konferenci uspořádat, i když v jiném formátu, než jsme byli zvyklí. Poděkování patří především organizačnímu výboru, který se se všemi překážkami vzniklými danou situací velmi dobře vypořádal.

Výstupem z konference je sborník příspěvků „RELİK 2020“ (Reproduction of Human Capital – mutual links and connections), ISBN 978-80-245-2394-1, viz: <<https://relik.vse.cz/2020>>.

Jitka Langhamrová

5. ročník soutěže České demografické společnosti o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie

V říjnu 2020 vyhlásila Česká demografická společnost, z.s. již svůj pátý ročník soutěže o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie, a to za závěrečné práce, které byly obhájeny v akademickém roce 2019/2020. Do soutěže bylo možné přihlásit obhájené bakalářské,

diplomové i doktorské práce z oboru demografie nebo jiných příbuzných oborů, tj. s tématem práce, které se věnuje populační problematice (např. z oborů sociologie, geografie, epidemiologie, ekonomie...).

Ve stanoveném termínu se přihlásilo celkem 17 kvalifikačních prací, 7 bakalářských, 8 diplomových a 2 dizertační. Jsme rádi, že se daří každý rok přilákat podobný počet prací, které se ucházejí o získání některého ocenění (ve 4. ročníku se zúčastnilo 15 závěrečných prací). Ještě větší radost máme ze skutečnosti, že zasílané práce nepocházejí pouze ze dvou stěžejních tuzemských demografických kateder (katedra demografie a geodemografie PřF UK a katedra demografie FIS VŠE v Praze), či jejich „sesterských“ kateder (např. katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK), ale také z dalších významných českých pracovišť, jako je např. je Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, nebo Pedagogická i Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Práce byly hodnoceny ve třech samostatných kategoriích (bakalářské/diplomové/dizertační práce), přičemž ocenění bylo spojeno s finanční odměnou a poukazem na roční předplatné časopisu Demografie. Odborná komise hodnotila kvalitu jednotlivých prací a jejich přínos s ohledem na typ práce, sledována byla jak obsahová náplň práce, tak i formální stránka jejího zpracování.

Na začátku prosince pak byli všichni účastníci soutěže informováni, zda se jejich práce dostala mezi oceněné či nikoliv, přičemž samotné vyhlášení výsledků proběhlo online formou ve středu 16. prosince 2020. Jednotliví ocenění ještě předtím, než se dozvěděli výsledné pořadí, měli v krátkosti možnost za pomoci předem připravené prezentace představit svou práci ostatním účastníkům tohoto online setkání a pokusit se získat tzv. Cenu publika pro nejlepší prezentaci.

Níže přinášíme přehled oceněných prací a zdůvodnění hodnotící komise. V rámci kategorie diplomových prací bylo rozhodnuto o udělení dvou prvních míst, neboť se v obou případech jednalo o velmi kvalitní práce a bylo velmi obtížné vybrat jednu z nich jako vítěznou. U kategorie dizertačních prací pak byla oproti původně avizovanému vyhlášení pouze vítězná práce oceněna také druhá zasláná práce, a to s ohledem na originální historicko-demografické téma a způsob zpracování.

KATEGORIE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. místo – Eva Waldaufová za práci „*Reprodukční stárnutí a jeho odraz v porodnické praxi v Česku*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: PhDr. Mgr. Anna Štátná, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Posun plodnosti do vyššího věku matky představuje jeden z výrazných demografických trendů současnosti. Autorka ve své bakalářské práci tento proces analyzuje nejen z pohledu demografie, ale zkoumá i důsledky a souvislosti odkládání mateřství. Hlavním cílem práce je zmapování vývoje porodnické praxe na příkladu analýzy trendů týkajících se porodů vedených císařským řezem. V první části práce je sledován vývoj plodnosti v Česku v letech 1989–2018 s důrazem na odklad plodnosti a možná rizika, následně je analyzováno zastoupení porodů vedených císařským řezem v letech 1994–2018. Hlavní data vychází z individuálních anonymizovaných dat z Národního registru rodiček za rok 2018 a z unikátního propojení databází Národního registru rodiček a Národního registru asistované reprodukce. Výskyt porodů císařským řezem je analyzován s ohledem na věk rodiček a na další charakteristiky rodiček a novorozenců v Česku. Pomocí konstrukce modelů binární logistické regrese je též zkoumáno, jaké faktory zvyšují šance na porod císařským řezem. V práci jsou zmíněny i další možné faktory růstu počtu porodů císařským řezem, např. nárůst využívání metod asistované reprodukce a stoupající počet vícečetných těhotenství. Práce se svým pojetím blíží interdisciplinárnímu charakteru. Proces odkládání mateřství do vyššího věku je nedílnou součástí transformace reprodukčního chování, z lékařského pohledu je pak tato problematika pojata z pohledu možných rizik. Studované problematice nebylo dosud v demografické literatuře věnováno příliš pozornosti, i když se jedná o téma velmi aktuální (v Česku je v současné době císařským řezem vedena téměř čtvrtina porodů). Bakalářská práce Evy Waldaufové přináší řadu důležitých poznatků, které dosud pro Česko nebyly známy. Informace o reprodukčním zdraví a jeho podpora by měly být nedílnou součástí analýz budoucího vývoje společnosti.*

2. místo – Elizaveta Ukolova za práci „*Tabulky plodnosti a jejich aplikace při analýze regionální diferenciací plodnosti ve Španělsku*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Bakalářská práce je zaměřena na konstrukci transversálních tabulek plodnosti podle metodologie Human Fertility Database a následný výpočet ukazatelů z jednotlivých tabulkových funkcí. Metoda byla použita k analýze regionální diferenciacie plodnosti ve Španělsku ve vybraných letech (1981, 1991, 1999 a 2001). V práci jsou přehledně vymezeny základní teoretické aspekty studované problematiky a komentována vstupní data. Vysvětlení a aplikace metodologického přístupu při konstrukci transverzálních tabulek plodnosti a jednotlivých ukazatelů je velice přínosné a inspirativní pro další badatele. Grafická prezentace výsledků je velmi zdařilá a vhodně doplňuje získané poznatky. Metodologicky i datově se jedná o náročnou práci, studentka se musela vypořádat nejen s metodologickou stránkou analýz, ale také s komplikovanými a rozsáhlými datovými soubory. Aplikace metody přinesla několik zajímavých zjištění o regionálním uspořádání úrovně plodnosti ve Španělsku. Původní rozdíly mezi regiony severu a jihu již nejsou tak výrazné, ale i nadále v menší míře přetrvávají.*

3. místo – Tereza Havelková za práci „*Odlíšnosti ve struktuře matek a jejich novorozenců narozených v Česku v roce 2014 s ohledem na využívání metody IVF⁶*“; práce obhájena na katedře demografie a geodemografie PŘF UK (vedoucí práce: RNDr. Luděk Šidlo, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Bakalářská práce poskytuje ucelený pohled na problematiku asistované reprodukce a vychází z unikátních dat (individuální anonymizovaná data) za pojištěnce VZP ČR za rok 2014. S posunem rodičovství do vyššího věku význam a zastoupení metod asistované reprodukce nabývá na důležitosti a stává se aktuální tematikou. Cílem práce je zhodnotit strukturální odlišnosti matek a jejich novorozenců s ohledem na typ početí, tj. s pravděpodobným využitím metody in vitro fertilizace (IVF) či bez této metody. Rostoucí využívání metod asistované reprodukce je spojeno se zvyšujícími se zdravotními riziky jak pro matku, tak dítě. Snahou autorky je identifikovat a zhodnotit možná zdravotní rizika projevující se nízkou porodní hmotností, vícečetnými těhotenstvími, délkou hospitalizace a komplikacemi při narození dítěte. Zohledňován je primárně vliv věku matky a vliv aplikace metod IVF. Analýza potvrdila, že novorozenci i matky po IVF mají vyšší podíl rizikových faktorů*

než novorozenci a jejich matky, které IVF nepodstoupily, což se následně projevuje i v délce hospitalizace, resp. v nákladech na zdravotní péči. Odlišný způsob zpracování problematiky v porovnání s předchozími výzkumy tak potvrdil očekávané výsledky a přinesl nové úhly pohledu na tuto důležitou problematiku. Výrazným praktickým přínosem práce je i vyjádření finančních nákladů z různých strukturálních hledisek.

KATEGORIE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Hodnotící komise neudělila 2. místo, ale dvě první místa.

1. místo – Marie Kuklová za práci „*Souvislost mezi vzděláním a duševním onemocněním v české populaci*“; práce obhájena na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK (vedoucí práce: MUDr. Pavla Čermáková, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práce na velmi dobré úrovni přesahuje svým rozsahem, zpracováním výsledků výběrového šetření a značným nadhledem běžnou úroveň diplomových prací. Interdisciplinární charakter, kde se zdařile nahlíží na zvolené téma jak z pohledu demografie, tak optikou medicíny jen potvrzuje hlubší zájem autorky o toto téma. Teoreticky je práce dobře ukotvena, autorka prostudovala, cituje i kriticky hodnotí množství literatury domácí i zahraniční provenience. K analýze byla využita data vzorku české populace ze studie CZEMS (The CZEch Mental health Study – více než 3 000 osob). Jejich údaje pořízené z dotazníků byly zpracovány jednak pomocí klasických demografických analytických ukazatelů – deskriptivní statistika, a pomocí vícerozměrné statistiky, kde byla použita metoda logistické regrese. Zjištěné vazby mezi vztahy byly testovány. Výsledky analýzy jsou kriticky porovnávány se zahraničními výzkumy, autorka také diskutuje silné a slabé stránky použitých metod. Jedná se o aktuální téma sledující souvislosti mezi duševními onemocněními a úrovní vzdělání, jež patří k rizikovým faktorům, které jsou sledovány i v kontextu reformy péče o duševní zdraví, jež v současnosti probíhá.*

1. místo – Dominika Sladká za práci „*Z nesezdaného soužití do manželství: Záleží na relativním vzdělání partnerů?*“; práce obhájena na katedře sociologie FSS MU (vedoucí práce: prof. PhDr. Martin Kreidl M.A., Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práce zpracovává aktuální téma, společensky velmi sledované. Mapuje a analyzuje současné názory a postoje k manželství a nesezdanému soužití mladší generace (do 45 let). Je užitečná v praxi pro koncipování rodinné politiky i pro vědecké studium změn demografického a sociálního chování populací. Je postavena na datech z mezinárodního šetření GGS, vybrány jsou údaje z první vlny panelového šetření pro 3 země (Česko, Polsko, Rakousko, šetření zde probíhalo v letech 2005–2011), konkrétně údaje z retrospektivy partnerské historie a sama vybrala a připravila příslušná data. Pomocí analýzy přežití (použita Coxova regrese) pak zkoumá vztahy mezi zvolenými proměnnými. Upozorňuje a diskutuje sociální kontext a rozdíly v přístupu k nesezdaným soužitím v těchto zemích. Nahlíží na danou problematiku neotřele, nově (relativní a absolutní homogamie), opírá se ve formování svých hypotéz a tvrzení o diskusi a poznatky ze zahraniční, ale i domácí literatury, kriticky je hodnotí. Uvědomuje si i některé nedostatky v rámci svých publikovaných modelů, které si proto, podle vlastního sdělení, doplnila ještě několika dalšími, v práci nezařazenými modely, které měly některé nejasnosti odstranit. Výsledky analýzy jsou srozumitelně prezentovány, kriticky posouzeny ve vztahu k formulovaným hypotézám. Práce se dobře čte, je logicky strukturovaná a stylisticky dobře napsaná a převyšuje úroveň diplomových prací.*

3. místo – Kristýna Kulvaitová za práci „*Nezaměstnanost mladých lidí v kontextu péče o děti v České republice*“; práce obhájená na Fakultě informatiky a statistiky VŠE v Praze (vedoucí práce: Mgr. Ondřej Nývlt, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Zpracováno aktuální téma, práce má interdisciplinární charakter, jsou spojeny demografické a ekonomické aspekty. Oceňování zaslouží vlastní zpracování dat z VŠPS – individuální data, a porovnání situace mladých lidí s dětmi na trhu práce u nás se situací v dalších evropských zemích s využitím dat z mezinárodních pramenů. Autorka se dobře orientuje v práci s mezinárodními prameny, i v dostupné literatuře odborné, v legislativě, prameny řádně cituje. Přínos práce lze vidět v kompilaci demografických, ekonomických a sociálních aspektů s využitím i pokročilých statistických metod (logistická regrese). Práce má nadstandardní úroveň, aktuálně využitelná pro rodinnou politiku a politiku zaměstnanosti.*

KATEGORIE DIZERTAČNÍ PRÁCE

1. místo – Hana Marie Broulíková za práci „*Decision Analytic Modeling in Mental Health: Simulating Cost-Effectiveness of Alzheimer’s Disease Timely Treatment*“; práce obhájená na Fakultě informatiky a statistiky VŠE v Praze (školitel: doc. Ing. Markéta Arltová, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Demografické stárnutí se v současnosti řadí k tzv. globálním problémům lidstva a stává se jednou z nejzávažnějších a nejdiskutovanějších společenských otázek. Proces demografického stárnutí se promítá nejen do charakteristik zdravotního stavu populace a struktury příčin úmrtí, ale výrazně ovlivňuje i zdravotní a sociální systém. Výskyt chronických degenerativních onemocnění se zvyšuje, otázka zajištění vhodné péče nabývá na významu a vyžaduje interdisciplinární přístup. Disertační práce Hany Marie Broulíkové se týká aktuální problematiky v oblasti ekonomiky a managementu zdravotnických služeb a je zaměřena na modely rozhodovací analýzy z pohledu ekonomických nákladů v péči o duševní zdraví, konkrétně na modelování nákladové efektivity včasné léčby Alzheimerovy nemoci v České republice. V práci jsou hodnoceny možnosti a využití celonárodních zdravotnických registrů jako zdrojů dat pro modelování, použitá data byla získána z Národního registru hospitalizovaných a z registru s názvem Zemřelí (ÚZIS ČR). Další část práce je zaměřena na hodnocení nákladů včasné diagnózy Alzheimerovy nemoci ve srovnání s klasickou léčbou. Autorka sestavila metodiku hodnocení, kterou lze považovat za vzorový příklad, jak řešit případné další studie HTA (Health Technology Properties). Model je založen na cyklickém přechodu mezi zdravotními stavy a odhadnut metodou Monte Carlo. Důležitým přínosem práce je analýza vlivu délky cyklu modelu na přesnost výsledků, tj. odhadu výše nákladů. Volba mezi délkami cyklu od jednoho měsíce po jeden rok je zkoumána pomocí deterministické citlivostní analýzy aplikované na případovou studii včasné diagnózy Alzheimerovy choroby. Kromě modelování nákladové efektivity včasné léčby Alzheimerovy choroby má práce i teoretický přínos v oblasti hodnocení zdravotnických technologií v České republice. Disertační práce je ukázkou interdisciplinárního přístupu k dané problematice a lze předpokládat využití získaných nových poznatků v praxi.*

2. místo – Václav Černý za práci „*Dědicové a jejich sourozenci. Sonda do poměrů selských rodin, Protivínsko (1780–1830)*“; práce obhájená na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (školitel: doc. PhDr. Josef Grulich, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práce zaměřené na české hospodářské a sociální dějiny, které zahrnují různé aspekty dějin vesnické rodiny, nejsou příliš početné. Obvykle je v nich kladen důraz na sňatkovou strategii, změny v majetkových poměrech a vztahy mezi dědici a jejich sourozenci. Převody gruntů a jejich dopady na život dědiců i ostatních sourozenců jsou hlavním tématem disertační práce Václava Černého, řešena je i otázka následných změn společenského statusu. Zajímavá je i snaha autora odhalit motivy a strategii životních kroků jednotlivců. Detailní analýza je zaměřena na převod rodinného hospodářství a volbu dědiců, čelední službu a vojenskou službu. Pozornost je věnována procesu sňatečnosti, především věku snoubenců a celkové sňatkové strategii. Prostřednictvím biografii synů a dcer sedláků jsou hodnoceny i perspektivy obou pohlaví. Databáze zahrnuje celkem 286 selských dětí ze třech lokalit na Protivínsku a časově výzkum pokrývá 50 let. Hlavním zdrojem informací byly matriky, pozemkové knihy, soupisy poddaných a materiály z fondu příslušných statků. Tyto prameny*

jsou v práci vhodně kombinovány a za jeden z hlavních metodických přínosů práce je propojení postupů historické demografie a genealogie.

CENA PUBLIKA O NEJLEPŠÍ PREZENTACI

1. místo – Eva Waldaufová za prezentaci práce „*Reprodukční stárnutí a jeho odraz v porodnické praxi v Česku*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.). Prezentovaná práce získala 38,5 % všech odevzdaných hlasů.

Česká demografická společnost, z.s. výhercům gratuluje a děkuje všem účastníkům soutěže za přihlášení své práce. Stejně jako předchozí ročníky, také 5. ročník soutěže byl realizován díky finanční podpoře Rady vědeckých společností České republiky v rámci Akademie věd ČR, které tímto rovněž děkujeme. Již nyní těšíme se na další ročník této soutěže, v pořadí již 6. ročník bude vyhlášen opět na podzim 2021. Přehled všech výsledků soutěže i za předchozí ročníky lze nalézt na stánkách:

<https://www.czechdemography.cz/soutez>.

Luděk Šídlo – Jitka Langhamrová

A Halfway through the 12th Year of the Conference of Young Demographers

The first week of February is traditionally designated to the Conference of Young Demographers held at the Faculty of Science, Charles University. The conference's goal is to gather young (in mind) researchers together and share knowledge in various fields of demography and population sciences while creating a welcoming, positive and fun environment. The organizers take special care to make those

presenting in the international setting for the first time to feel relaxed.

Following the success of the last year's conference, a total of 118 submissions of exceptional quality from all around the world, were sent to be considered for presentation. The date of the 12th year of the conference was set at 3–5 February 2021. However, under the weight of the ongoing pandemic restrictions,

the organizers decided to try to move the conference to summer 2021, while simultaneously preparing an online event during the originally announced days, titled the 11.5th (online) Conference of Young Demographers.

Twentyone presenters showed their current research in six sessions. Two sessions were designated to topics of health, health economy, ageing and mortality. Other sessions were focused on fertility and family formation, migration and migrant populations, historical demography and a session on demographic aspects of COVID-19 was also included. All the presenters showed fascinating and innovative work, and there was a lively discussion despite the generally “colder” and more hesitant environment of online events.

As every year, we were amazed by the warm and kind atmosphere created by the participants and the number of talented and inspiring (young) people who decided to join us. We want to thank all the participants for choosing the Conference of Young

Demographers from the overwhelming number of online events happening every day. Special thanks also go to Ilya Kashnitsky for providing valuable feedback to the presenters and reporting about the whole conference on his Twitter account (@ikashnitsky) and Tim Riswick from the Association for Young Historical Demographers, who kindly accepted the offer to chair the Historical Demography session.

We hope we will be able to organize the 12th Conference of Young Demographers in Prague on 23–25 June 2021. We apologize for being bold and not cancelling it just yet, and also we apologize in advance if we are unable to make it happen on site this year. In the meantime, we wish you all healthy and happy days and most importantly – always have fun with demography.

Anna Altová – Klára Hulíková – Barbora Janáková –
Kateřina Maláková – Jitka Slabá and Martin Vondrášek
as the team of Young Demographers¹⁾

V šlépějích Zdeňka Pavlíka

V sobotu 12. prosince 2020 se završila téměř devadesátiletá životní cesta předního československého a českého demografa Zdeňka Pavlíka, emeritní profesora Univerzity Karlovy v Praze. Byla to cesta zajímavá a velmi plodná.

Profesor Pavlík se narodil poslední březnový den roku 1931 v Praze a prakticky celý svůj život prožil v domě, který postavili jeho děd a otec ve svahu nedaleko Vltavy v pražské Libni. V letech 1951–1956 vystudoval statistiku na Vysoké škole ekonomické v Praze. Po ukončení studií pracoval nejprve dva roky v Ústavu hygieny, a poté, v letech 1958–1963, byl vědeckým pracovníkem Ekonomického ústavu Československé akademie věd (ČSAV). Zbytek, téměř šest desetiletí své

profesní kariéry spojil s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy. V letech 1968–1971 působil také v Demografickém oddělení OSN v New Yorku. Titul doktora ekonomických věd získal v roce 1982 na Lomonosovově univerzitě v Moskvě a profesorem v oboru demografie na Univerzitě Karlově byl jmenován v roce 1990. V roce 2004 se stal emeritním profesorem Univerzity Karlovy. Ani v důchodu však nesložil ruce do klína, přednášel demografii na řadě českých vysokých škol a v letech 2004–2007 dokonce působil jako děkan sociálně-ekonomické fakulty University J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Zdeněk Pavlík publikoval více než 200 studií a odborných článků a několik monografií. K nejznámějším jeho monografiím patří *Nástin*

---

1) Contact: yd.demographers@gmail.com. Webpage: <youngdemographers.github.io>.

populačního vývoje světa (1964), *Mnohojazyčný demografický slovník* (vedoucí autorského kolektivu, 1965), *Šetření populačního klimatu* (1977) a *Demografická revoluce jako obecná zákonitost populačního vývoje* (polsky, 1982). Stále hojně používanou je sedmisetstránková učebnice *Základy demografie* z roku 1986, jejímž byl hlavním autorem. Svou tvorbou se zasloužil také o šíření demografických znalostí v řadách „jinověrců“, zejména pak prostřednictvím opakovaně vydávané učebnice *Demografie (nejen) pro demografy* (1993), jejíž autorský kolektiv také vedl. Dále sám napsal nebo se podílel na vzniku řady odborných textů, např. *Populace a rozvoj* (anglicky, 1995), *Zpráva o lidském rozvoji v České republice* (koordinátor a vedoucí autorského kolektivu, 1996), *Důležitá stadia demografického vývoje* (francouzsky, 1998), *Populační vývoj České republiky* (9 svazků mezi lety 1994 až 2002), *Postavení demografie mezi ostatními disciplínami* (anglicky, editor, 2000).

Dlouhá léta byl profesor Pavlík také jedním z předních organizátorů odborného života v oboru demografie v Československu i na mezinárodní scéně. V roce 1964 patřil mezi zakládající členy Československé demografické společnosti při ČSAV a byl jejím dlouholetým předsedou. Po té, co na jejím základě vznikla v roce 1994 Česká demografická společnost, byl i jejím předsedou a následně, po odchodu z funkce, se stal jejím čestným předsedou. Patřil též k zakládajícím členům Evropské asociace pro demografická studia a v jejím prvním řídicím výboru (1984–1990) zastával funkci místopředsedy.

K dalším počínům Zdeňka Pavlíka, kterými se nesmazatelně zapsal do historie české demografie, patří založení katedry demografie a geodemografie na Přírodovědecké fakultě UK. Její vznik znamenal nejenom obnovení institucionálního zakotvení oboru na Univerzitě Karlově, ale také počátek studia demografie v rámci samostatných studijních programů na všech třech úrovních vysokoškolského studia – bakalářském, magisterském a doktorském. Katedru, kterou založil, vedl prof. Pavlík do roku 1997. V průběhu své dlouhé pedagogické kariéry působil na řadě dalších univerzit doma i v zahraničí,

například v Moskvě, Káhiře či Štrasburku. Byl též iniciátorem známých mezinárodních kurzů a letních škol demografie v Návarově, Malé Skále a Zahrádkách u České Lípy, na kterých konce 80. a v průběhu 90. let přednášely desítky předních evropských a světových demografů té doby a zúčastnily se jich stovky domácích i zahraničních účastníků, z nichž mnozí v oboru demografie nakonec zakotvili.

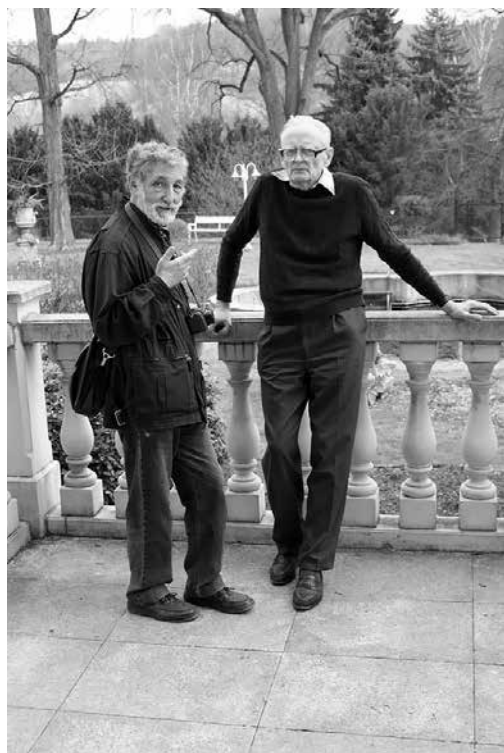
Jako badatel, vysokoškolský pedagog i organizátor odborného života za sebou Zdeněk Pavlík zanechal ne jednu, ale hned několik nesmazatelných stop. Jednu z nich představují jeho nadčasové a myšlenkově obsažné odborné práce věnované demografické revoluci a demografické teorii vůbec, demografickému poznání, otázkám populačního optima nebo populačnímu vývoji Česka i světa. Další výraznou stopu Zdeňka Pavlíka reprezentují jeho bývalí studenti. Učil a hlavně naučil základům demografie a statistiky, demografické analýze či teorii stovky z nich, absolventů nejen demografie, ale i geografických, ekonomických, společenských a přírodovědných oborů. Byl skutečným vysokoškolským učitelem, nosičem, který vynáší nové družice na demografickou orbitu a ty nejnadanější až do mezihvězdného prostoru. Pomáhal svým studentům při prvních publikačních krocích, vyhledával talenty, věnoval se jejich odborné výchově a zajímal se o jejich další životní a profesní osudy. Byl vždy obklopen svými studenty i absolventy, a to i dlouho po té, co své studium dokončili a rozeběhli se do celého světa. Profesor Zdeněk Pavlík navždy zůstane klíčovou osobností, nejvýznamnějším jednotlivým prvkem československé a později české demografie druhé poloviny 20. století, zakladatelem Albertovské demografické školy a obětavým propagátorem oboru, který sice sám nevystudoval, ale kterému se na začátku své odborné kariéry plně oddal a v němž dosáhl vysokého mistrovství. V závěru složitého roku 2020 tak neodešel jen vynikající pedagog, badatel a člověk Zdeněk Pavlík. Spolu s ním odešla také podstatná část živé historie československé, české a evropské demografie. Čest jeho památce.

Tomáš Kučera

Za profesorem Anatolijem G. Višněvským

V pátek 15. ledna, jen měsíc po té, co nás opustil náš učitel Zdeněk Pavlík, přišla další smutná zpráva, tentokrát z Moskvy – oznámení o úmrtí dalšího z klasiků demografické vědy Anatolie Grigorjeviče Višněvského (1935–2021), akademika Ruské akademie přírodních věd a profesora moskevské Národní výzkumné univerzity – Vyšší ekonomické školy. Zpráva zcela nečekaná pro každého, kdo se v posledních měsících s A. G. Višněvským setkal, byť jen ve virtuálním prostoru, a mohl ocenit jeho úžasnou vitalitu a jasnou mysl.

A. G. Višněvskij a Z. Pavlík, zámek Malá Skála, 1. 4. 2011

Anatolij Grigorjevič byl nejen světově proslulý demograf, ale také jeden z našich nejbližších zahraničních kolegů a příznivců české a albertovské demografie. S profesorem Pavlíkem jej pojilo skutečně

přátelství založené nejen na společném hlavním tématu jejich výzkumu – demografické revoluci. V nekrologu k úmrtí prof. Pavlíka, který vyšel v prosinci v internetovém *Demoscope Weekly*, vzpomíná, že to byl právě Z. Pavlík, kdo mu v 70. letech otevřel cestu do Evropy, když jej pozval do Prahy a zároveň mu zprostředkoval i další zahraniční pozvání.

Díky svému učiteli, profesorovi Pavlíkovi, jsem znal Anatolije Grigorjeviče jako autora velmi zajímavých textů od konce 70. let, přičemž naše první osobní setkání se uskutečnilo v prosinci 1985 v Moskvě, při mém návratu ze stáže v Novosibirsku. Od té doby jsme se setkali s A. G. Višněvským mnohokrát v Moskvě, Praze a na dalších místech v Evropě i ve Spojených státech. Pravidelně přednášel na našich letních školách demografie v 90. letech a účastnil se také řady dalších odborných akcí, které pořádala ČDS nebo naše katedra. Každé setkání s ním přitom bylo originální a svým způsobem nezapomenutelné. Možná nejpamátnější z nich bylo spojeno s účastí Anatolije Grigorjeviče a jeho manželky Mariny na semináři a doprovodných akcích pořádaných u příležitosti 80. výročí narození Zdeňka Pavlíka v roce 2011. Navždy si budu pamatovat jeho nezlomné přesvědčení a energii, s jakou v přátelském sporu s dalšími slavnými představiteli evropské a světové demografie hájil (spolu se Zdeňkem Pavlíkem) používání termínu „demografická revoluce“.

Anatolij Grigorjevič Višněvskij zemřel, ale neopustil svět vědy a poznání. Jeho četné akademické práce (<https://www.hse.ru/en/staff/avishnevsky>) zůstanou s námi a budou sloužit jako zdroj znalostí pro současné i budoucí generace demografů. Jsem si jist, že šíře jeho záběru, osobitě a propracované myšlenkové konstrukce i vytříbený literární projev nepřestanou udivovat a přitahovat nové čtenáře a sloužit jako vzor pro jeho následovníky. Úroveň odborné erudice a literární dovednosti Anatolije Grigorjeviče zůstanou ještě dlouhá léta etalonem kvality profesionálních i popularizačních textů, a to nejen v oboru demografie.

Vážený a milý Anatoliji Grigorjeviči, děkujeme za to, že jste byl a poctil nás svým přátelstvím! Děkujeme také za bohaté vědecké dědictví, které jste nám zanechal. V myslích i srdcích nás, kteří jsme měli

tu čest Vás blíže poznat, zůstane do konce našich dnů světlá vzpomínka.

Tomáš Kučera